

Türkmenistanyň Adalat ministrligi
tarapyndan 2012-nji ýylyň 7-nji
sentýabrynda 665 san bilen bellige
alyndy

Türkmenistanyň Maliýe ministriniň
2012-nji ýylyň 10-njy awgustyndaky
№ 93-Ö buýrugy bilen tassyklandy

Döwlet býujet edaralary üçin maliýe hasabatlylygynyň milli standarty 18

„ALYŞ-ÇALYŞ DÄL AMALLARDAN GIRDEJILER“

Mazmuny	Bölämleriň №
Umumy düzgünler.....	1-4
Kesgitlemeler.....	5
Aktiwleri ykrar etmek we olary bahalandyrmak.....	6-9
Girdejileri ykrar etmek we olary bahalandyrmak.....	10-48
Maglumaty açmak.....	49-50
Güýje girýän senesi.....	51

UMUMY DÜZGÜNLER

1. Şu standartyň maksady alyş-çalyş däl amallardan emele gelýän, ýöne kärhanalaryň ýa-da kompaniýalaryň birleşmeginiň artmagyna getirýän alyş-çalyş däl amallardan tapawutlanýan girdejiler boýunça maliýe hasabatlylygyna bildirilýän talaplary bellemek bolup durýar. Standart, eýeleriniň (emlak eýeleriniň) goýumларыny bellemegi goşmak bilen, alyş-çalyş däl amallardan gelýän girdejileri ykrar etmäge we olara baha bermäge degişli meselelere seredýär.

2. Şu standart alyş-çalyş däl amallardan gelýän girdejiler hasaba alnanda ulanylýar.

3. Standart hasaba alynýan birlikler (edaralar) birleşdirilende ulanylmaýar, bu alyş-çalyş däl amal bolup durýar.

4. Döwlet edaralarynyň we beýleki edaralaryň girdejileriniň köp bölegi adatça, aşakdakylar ýaly alyş-çalyş däl amallardan emele gelýär: transfertler (nagt we nagt däl hasaplaşyk arkaly), şol sanda grantlar, berginiň üzülmeği, jerimeler, wesýetnamalar, haýyr-sahabat serişdeleri, şeýle hem haryt görnüşindäki önümler ýa-da haýsydyr bir hyzmat görnüşinde meýletin berilýän pul däl kömek.

KESGITLEMELER

5. Şu standart beýan edilende aşakdaky manylary bolan adalgalar ulanylýar:

Alyş-çalyş amallary – bir edaranyň aktiwleri ýa-da hyzmatlary alýan ýa borçnamalary üzýän ýa-da takmynan deň gymmatlyklary (esasan nagt pul, harytlar,

hyzmatlar ýa-da beýleki aktiwleri peýdalanmaga bermek görnüşinde) beýleki kärhana gönüden-göni berýän amallary.

Salgyt ulgamynyň üstünden çekilen çykdaýjylar – olaryň salgyt töleýändigine ýa-da tölemeýändigine garamazdan, benefisiarlar üçin elýeterli bolan serişdeleriň möçberi.

Töletdirmek – kanunyň ýa-da bellenen ölçegleriň we kadalaryň bozulmagy netijesinde kazyýetiň ýa hukugy ulanýan beýleki edaranyň kesgitlemesine laýyklykda döwlet kärhanalary tarapyndan alnyp bilinjek ýa-da alynýan ykdysady peýdalar ýa hyzmat ediş mümkinçiligi.

Alyş-çalyş däl amallar – bu alyş-çalyş bolup durmaýan amallardyr. Alyş-çalyş däl amal geçirilende edara ýa-ha gönüden-göni ekwiwalent gymmaty bermezden beýleki kärhanadan ekwiwalent gymmaty alýar ýa-da gönüden-göni ekwiwalent gymmaty almazdan beýleki tarapa ekwiwalent gymmaty berýär.

Esasy maýa degişli çäklendirmeler – esasy maýanyň peýdalanylýp biljek maksatlaryny çäklendirýän ýa-da ugrukdyrýan şertler, ýöne şunda, olaryň bellenilişi ýaly peýdalanylmaýan halatynda, geljekki ykdysady peýdalar ýa-da hyzmat ediş mümkinçiligi sedente (transfert boýunça alyja) gaýtarylyp berilmelidigi görkezilmeýär.

Esasy maýa boýunça önünden bellenilýän şertler – kanunlaryň, ölçegleriň, kadalaryň we borçlandyrýan ylalaşyklaryň kärhananyň esasy maýasyndan peýdalanýan hasabat bermeýän edaralar üçin bellenilýän düzgünleri.

Salgyt salynýan waka – hökümet, kanun çykaryjy ýa-da beýleki ygtyýarly edara tarapyndan salgyt salynýan zat (subýekt) hökmünde kesgitlenen waka.

Salgytlar – döwletiň girdejilerini emele getirmek maksady bilen, kanunlara ýa-da düzünnamalara laýyklykda döwlet böleginiň kärhanalary tarapyndan hökmany suratda tölenýän ýa-da tölenmäge degişli ykdysady peýda ýa hyzmat ediş mümkinçiligi. Salgytlar kanunyň bozulandygy üçin salynýan töletdirmeleri we beýleki jerimeleri öz içine almaýar.

Transfertler – alyş-çalyş däl amallardan gelýän, salgytlardan tapawutlanýan geljekki ykdysady peýdalaryň ýa-da hyzmat ediş mümkinçiliginiň gelip gowuşmagy.

AKTIWLERI YKRAR ETMEK WE OLARY BAHALANDYRMAK

6. Haryt manysynda hyzmatlardan tapawutlanýan görnüşde görkezilen, aktiw kesgitlemesine laýyk gelýän alyş-çalyş däl amallardan serişdeleriň gelmegi diňe aşakdaky ýagdaýlarda aktiw hökmünde ykrar edilip bilner:

- a) aktiwe degişli geljekki ykdysady peýdalaryň we hyzmat ediş mümkinçiliginiň edara gelip gowuşjakdygy ähtimal bolanda; we
- b) aktiwiň gymmatyna ygtybarly baha berip bolanda.

7. Aktiwiň alyş-çalyş ýa-da alyş-çalyş däl bölekleri bolan amallar arkaly satyn alynýan mahalynda edara alyş-çalyş bölegini DBEMHMS-ynyň beýleki standartynyň ýörelgelerine we talaplaryna laýyklykda ykrar edýär. Alyş-çalyş däl bölegi şu standartyň ýörelgelerine we talaplaryna laýyklykda ykrar edilýär. Amalyň tapawutlandyryp bolýan alyş-çalyş ýa-da alyş-çalyş däl bölekleriniň

bardygy ýa ýokdugy kesgitlenende bilermenleriň hünärli baha bermegi talap edilýär. Alyş-çalyş we alyş-çalyş däl bölekleri aýratynlykda anyklamagyň mümkin bolmadyk ýerinde amala alyş-çalyş däl amal hökmünde seredilýär.

8. Alyş-çalyş däl amaly arkaly edinilen aktiwe ilkibaşda alnan senesindäki ýagdaýa görä özüniň hakyky gymmaty boýunça baha berilýär.

9. "Ätiýaçlyklar", "Maýa goýum emlägi" we "Esasy serişdeler" DBEMHMS-larynyň ýöreleglerine laýyk getirmek bilen, aktiwler alyş-çalyş däl amallary arkaly edinilen aktiwlere alnan günündäki özüniň adalatly bazar gymmaty boýunça baha berilýär.

GIRDEJINI YKRAR ETMEK WE OLARY BAHALANDYRMAK

10. Alyş-çalyş däl amallardan gelyän, aktiw diýip ykrar edilýän serişdeler serişdeleriň şunuň ýaly gelmegi babatynda borçnamalaryň ykrar edilişi ýaly peýda ýa-da girdeji diýip hasap edilmelidir.

11. Edaranyň alyş-çalyş däl amallardan gelyän, aktiw diýip ykrar edýän serişdeleri babatynda borçnama hökmünde ykrar edilen borçnamany kanagatlandyryşyna görä, ol (edara) borçnamanyň ykrar edilen geçýän pul möçberini azaltmaga we girdejiniň pul möçberini şol azalma deň derejede ykrar etmäge borçlydyr.

12. Alyş-çalyş däl amalyň netijesinde edaranyň aktiwleriň umumy pul möçberiniň artmagyny ykrar edýän mahalynda, girdeji edara tarapyndan ykrar edilýär. Eger alyş-çalyş däl amalyň netijesinde ýüze çykan serişdeleriň gelmegi babatynda edara tarapyndan soňundan salgyt salynýan wakanyň ýüze çykmagy ýa-da borçnamanyň kanagatlandyrylmagy sebäpli, onuň pul möçberini azaltmak bilen borçnama ykrar edilýän bolsa, edara tarapyndan girdeji ykrar edilýär. Eger serişdeleriň gelmegi eýeleriniň ýa-da hususyýetçileriň goýumlarynyň netijesinde ýüze çykýan bolsa, bu gelme borçnama ýa-da girdeji hökmünde ykrar edilmeyär.

13. Girdejiniň ykrar edilýän wagty şertleriň häsiýetine we olaryň çözülişine görä kesgitlenýär. Mysal üçin, eger şertde edaranyň harytlary ýa-da hyzmatlary üçünji tarapa bermegi ýa peýdalanylmadyk serişdeleri sedente gaýdyp bermegi bellenen bolsa, girdeji harytlary bermekden ýa-da hyzmatlary etmekden alnan düşewünt hökmünde ykrar ediler.

14. Alyş-çalyş däl amallardan gelyän girdejä edara tarapyndan ykrar edilen aktiwleriň umumy möçberindäki artmalara laýyklykda baha berilýär.

15. Alyş-çalyş däl amalyň netijesinde edaranyň aktiwi ykrar edýän mahalynda, eger borçnamany ykrar etmek talap edilmeyän bolsa, aktiwiň pul möçberine ekwiwalent bolan girdeji hem ykrar edilýär. Borçnamany ykrar etmegiň zerur bolan ýagdaýynda oňa 19-njy bölümiň talaplaryna laýyklykda baha berler, aktiwleriň umumy möçberindäki artmalar bolsa, eger ol bar bolsa, girdeji diýip ykrar ediler. Eger soňundan borçnama salgyt salynýan wakanyň ýüze çykmagy ýa-da borçnamanyň kanagatlandyrylmagy sebäpli azalsa, borçnamanyň azalan möçberi girdeji diýip ykrar ediler.

16. Alys-çalyş däl amalyň netijesinde ýüze çykýan we borçnama kesgitlemesine laýyk gelýän gündelik bergi diňe aşakdaky ýaly ýagdaýlarda gündelik bergi hökmünde ykrar ediler:

a) borçnamany kanagatlandyrmak üçin geljekki ykdysady peýdalary ýa-da hyzmat ediş mümkinçiligini özünde jemleýän serişdeleriň çykyp gitmegi mümkin bolanda; we

b) borçnamanyň pul möçberine dogry baha bermek mümkin bolanda.

17. Gündelik bergi belli bir hereketleri ýerine ýetirmek boýunça borçnama bolup durýar we islendik alys-çalyş däl amal babatynda borçnamalaryň pul möçberine täsir edip biler. Gündelik bergi kanunlaryň talaplarynda we düzgünlerinde ýa-da transfertler üçin binýat belleýän hökmany ylalaşyklarda göz önünde tutulýar. Şeýle hem olar adaty iş tertibinde, mysal üçin, hakuju gelip gowuşmalar ykrar edilende ýüze çykyp biler.

18. Eger hasabat berýän edara (gurama) transfert boýunça hökmany şertnama gol çekilmezinden öň serişdeleri alýan bolsa, ol hakuju gelip gowuşmalar boýunça borçnamany ylalaşygyň hökmany bolýan pursatyndan öň ykrar edýär.

19. Borçnama hökmünde ykrar edilýän pul möçberi hasabat senesindäki ýagdaýa görä şu borçnamany üzmek üçin zerur bolan pul möçberiniň örän takyk hasaplamasyndan ybaratdyr.

20. Hasaplama borçnamanyň ykrar edilmegini talap edýän wakalara degişli töwekgelçilikleri we garaşylmadyk ýagdaýlary hasaba alýar. Borçnama pullaryň wagtlaýyn gymmatynyň möhüm bolup duran ýerinde ony ýerine ýetirmek üçin alynmagyna garaşylýan pul möçberiniň getirilen gymmaty boýunça hasaplanyp çykarylýar.

Salgytlar

21. Edara salgyt salynýan waka ýüze çykanda we ykrar etme ölçegleri berjaý edilen halatynda salgytlar babatynda aktiwleri ykrar etmelidir.

22. Salgyt gelip gowuşmalaryndan alynýan serişdeler edaranyň serişdelere geçen wakanyň (salgyt salynýan wakanyň) netijesi hökmünde gözegçilik edýän we bu serişdelerden geljekki ykdysady peýdany we hyzmat ediş mümkinçiligini almaga garaşýan mahalynda aktiwini kesgitlemesini kanagatlandyrýar. Salgyt gelip gowuşmalaryndan alnan serişdeler, olaryň gelmegine garaşylýan we olaryň bazar gymmatyny takyk hasaplamagyň ähtimal mahalynda aktivi ykrar etmegiň ölçegine laýyk gelýär. Serişdeleriň gelmegine degişli ähtimallyk derejesi ilkinji ykrar edilen wagtynda bar bolan, salgyt töleýji tarapyndan salgyt salynýan wakanyň açylmagyny öz içine alýan, ýöne onuň bilen çäklenmeýän subutnamalaryň esasynda kesgitlenýär.

23. Salgyt girdejileri düşünjesi edaralar (hasabat berýän edaralar) üçin däl-de, girdejileri alýan döwlet babatynda wajypdyr. Mysal üçin, merkezi häkimiýet edarasy özüniň salgyt edarasynyň kömegi bilen ýygnaýan salgydy alýan mahalynda aktiwler we girdejiler salgyt edarasyna däl-de, eýsem, döwlete degişli bolar.

24. Salgytlar "alys-çalyş däl amallar" kesgitlemesini kanagatlandyrýar, çünki

salgyt töleýji ýerine takmynan gymmatlyk almazdan serişdeleri gönüden-göni döwlete berýär. Salgyt töleýjiniň döwlet tarapyndan bellenen durmuş syýasaty boýunça çärelerden peýda alyp bilýän mahalynda, olaryň salgyt töleginiň ýerine göni berilmegi göz önünde tutulmaýar.

25. "Aktiwler", "passiwler" kesgitlemelerine laýyklykda, salgyt salynýan waka bolmazyndan oň salgytlardan pul gelip gowuşmalary aktiwler we passiwler diýip ykrar edilýär (hakuji pul gelip gowuşmalary), sebäbi hasabat berýän edara tarapyndan salgyt gelip gowuşmalaryny almaga hukuk berýän waka heniz bolan däldir, salgyt salynýan girdejini ykrar etmek ölçegi bolsa, hasabat berýän guramanyň pul serişdelerini eýýäm alandygyna garamazdan, kanagatlandyrylan däldir. Hakuji salgyt gelip gowuşmalary beýleki hakuji pul gelip gowuşmalaryndan düýpli tapawutlanmaýar. Şonuň üçin passiw salgyt salynýan waka ýüze çykýança ykrar edilýär. Salgyt salynýan wakanyň ýüze çykmagy bilen passiw üzülýär we girdeji ykrar edilýär.

Transfertler

26. Hasabat berýän edara transfertler babatynda aktivi geçirilen pul serişdeleriniň aktiviň kesgitlemesini kanagatlandyran we aktivi ykrar etmegiň ölçeglerini kanagatlandyran mahalynda ykrar eder.

27. Transfertler grantlary, bergileriň geçilmegini, jerimleri, wesýetnamalary, sowgatlary, haýyr-sahabat serişdelerini we haryt görnüşinde görkezilen önümleri we hyzmatlary öz içine alýar. Bu bölekleriň ählisiniň umumy alamaty bolup, ol hem olarda pul serişdeleriniň bir tarapdan beýleki tarapa alyş-çalyşda deň bahaly gymmaty üpjün etmezden geçirilýändiginden we şu standartda kesgitlenişi ýaly salgyt bolup durmaýandygynyndan ybaratdyr.

28. Transfertler hasabat berýän edaranyň geçen wakanyň (transfertiň) netijesinde pul serişdelerini dolandyryan we şeýle pul serişdelerinden geljekki ykdysady peýdalary ýa-da hyzmat ediş mümkinçiligini almaga garaşýan mahalynda aktiv kesgitlemesini kanagatlandyrýar. Transfertler pul serişdeleriniň gelmek ähtimallygy bar bolsa we olaryň gymmatyna ygtybarly baha berip bolanda aktivi ykrar etmegiň ölçeglerini kanagatlandyrýar. Belli bir ýagdaýlarda, karzdaryň bergini geçýän mahalynda, ozal ykrar edilen berginiň balans gymmatynda azalma ýüze çykyp biler. Şeýle ýagdaýlarda transfertiň netijesinde aktivi ykrar etmek üçin hasabat berýän gurama berginiň balans gymmatyny azaldýar.

29. "Emläk eýelerinden goýumlar" kesgitlemesini kanagatlandyryan pul serişdeleriniň transfertleri girdejini emele getirmeýär. Pul serişdelerini üpjün edýän edara geljekki ykdysady peýdalary we hyzmat ediş mümkinçiligini alýan edaranyň hereket edýän möhletiniň dowamynda paýlamak hukugynyň ýa-da alýan edaranyň ýatyrylýan halatlarynda aktiwleriň passiwlerden ýokary gelýän möçberini paýlamak hukugynyň berilýändigini kesgitleýän ýa pul serişdelerini üpjün edýän guramanyň alýan edarada satyp, çalyşyp, berip ýa-da yzyna satyn alyp bolýan maliýe bähbidiniň bardygyny görkezýän ylalaşyklar hakykatdan, emläk eýelerinden goýumlary geçirmek boýunça ylalaşyklar bolup durýar.

Berlen aktiwlere baha bermek

30. Berlen aktiwlere alnan senesindäki gymmaty boýunça baha berilýär. Hasabat berýän edaralar DBEMHMS-yna laýyk gelyän aktiwleri ykrar etmek we olara baha bermek üçin hasaba alyş syýasatynyň görnüşlerini işläp taýýarlaýarlar. Nagt pul we almak üçin transfertleri goşmak bilen, maliýe gurally kesgitlemesini kanagatlandyryýan maliýe gurallaryna we beýleki aktiwlere hem degişli hasaba alyş syýasatyna laýyklykda, alnan senesindäki ýagdaýa görä gymmaty boýunça baha berler.

Bergileri geçmek we bergileri kabul etmek

31. Karzdarlar kähallatlarda, bu bergini netijeli ýatyrmak bilen, özleriniň döwlet böleginiň edaralaryndan bergini almak hukuklaryndan boýun gaçyrýarlar. Mysal üçin, hökümet ýerli häkimiýet edarasynyň karzyny ýatyrp biler. Şeýle ýagdaýlarda ýerli häkimiýet edarasy arassa aktiwleriň artmagyny ykrar edýär, sebäbi ol ozal ykrar eden bergisini ýatyrýar.

32. Hasabat berýän edaralar ozalky berginiň mundan beýläk bergi kesgitlemesine laýyk gelmeýän ýa-da bergini ykrar etmek ölçeglerini kanagatlandyрмаýan mahalynda, berginiň geçilmeginiň emläk eýelerinden goýumlar kesgitlemesini kanagatlandyрмаýan şertlerinde, berginiň geçilmeği babatynda girdejini ykrar edýärler.

33. Hasabat berýän edara gözegçilik edýän edaranyň özüniň dolandyryýan, doly eýeçiligindäki edarasynyň bergisini geçýän ýa-da onuň bergisini kabul edýän ýerinde, amala emläk eýelerinden goýumlar hökmünde seredip bolar.

34. Berginiň geçilmeği netijesinde ýüze çykýan girdejä geçilen berginiň gymmaty boýunça baha berilýär. Adatça bu geçilen berginiň balans gymmaty bolýar.

Jerimeler

35. Jerimeler – bu adamyň ýa-da başga bir edaranyň edara tarapyndan kanunlaryň ýa-da kadalaryň talaplarynyň bozulandygy üçin kazyýetiň ýa-da başga bir hukuk goraýjy edaranyň kesgitlemesi boýunça hasabat berýän edara tarapyndan bir şahsdan ýa-da başga bir edaradan kabul edilýän ýa-da alynýan ykdysady peýdalarydyr, ýa-da hyzmat ediş mümkinçiligidir. Käbir ýurisdiksiýalarda hukugy ulanyýan edaralaryň ýurisdiksiýanyň kanunlarynyň berjaý edilişine gözegçilik edýän işgärleri kanunlary bozýan adamlara jerime salyp bilerler. Şeýle ýagdaýlarda, adatça, adamlarda jerime tölemegi ýa-da özüniň günäsizdigini goramak üçin kazyýete ýüz tutmaga mümkinçilik bolýar. Jogapkäriň günärkärlenýän bilen kazyýetde işe seretmegiň ýerine jerime tölenmegini göz önünde tutýan ylalaşyga gelyän ähli ýerinde töleg jerime hökmünde ykrar edilýär.

36. Jerimeler, adatça, hasabat berýän edaradan nagt puluň esasy möçberiniň hökümete geçirilmegini we hökümetiň önünde borçnama hökmünde kabul edilip bilinjek şertleri goýmazlygy talap edýär. Jerimeler debitoryň hasaplarynyň aktiwiň kesgitlemesini kanagatlandyrýan we aktiwi ykrar etmegiň ölçeglerini kanagatlandyrýan mahalynda girdeji hökmünde ykrar edilýär. Edaranyň agent hökmünde jerimeleri ýygnaýan mahalynda jerime ony ýygnamak bilen meşgullanýan edaranyň girdejisi bolup bilmez.

Wesýetnamalar

37. Wesýetnama – bu aradan çykan adamyň islegine laýyklykda amala aşyrylan geçirmedir. Wesýetnama üçin obýektde kazyýet tertibinde ýerine ýetirilýän talap arzasynyň, mysal üçin, wesýet eden aradan çykandan soň ýa-da sowgat berlenden soň ýurisdiksiýanyň kanunlaryna baglylykda wesýetnamanyň nusgasynyň bar bolan pursaty geljekki ykdysady peýdalary ýa-da hyzmat ediş mümkinçiligi bolan pul serişdelerini dolandyrmak hukugyny berýän geçen waka bolup durýar.

38. Aktiwiň kesgitlemesini kanagatlandyrýan wesýetnamalar, eger-de wesýet edeniň aradan çykan wagty bilen islendik aktiwleri alýan guramanyň arasynda belli bir döwür geçen bolsa, geljekki ykdysady peýdalary ýa-da hyzmat ediş mümkinçiligini almakda kynçylyk döremek ähtimallygy bar bolan mahalynda aktiw ýa-da girdeji diýip ykrar edilýär. Hasabat berýän edara wesýetnamanyň ähli talaplaryny we wesýetnamalaryny kanagatlandyrmak üçin aradan çykan adamyň gozgalmaýan emläginiň ýeterlikdigini kesgitlemeli bolar. Eger aradan çykan adamyň erki jedelleşilýän bolsa, bu hem aktiwiň edara gelmeginiň ähtimallygyna täsir edip biler.

39. Wesýetnama boýunça aktiwleriň bazar gymmaty 43-nji bölümde beýan edilen, sowgatlar we haýyr-sahabatlar üçin bolşy ýaly görnüşde kesgitlenýär.

Haryt manysynda önümleri goşmak bilen, sowgatlar we haýyr-sahabatlar

40. Sowgatlar we haýyr-sahabatlar – bu bir edaranyň beýleki edara hiç bir şertsiz amala aşyrylan, nagt pullary ýa-da beýleki pul aktiwlerini, haryt manysynda önümleri we hyzmatlary goşmak bilen, aktiwleri meýletin bermekdir. Sedent edara hem ýa-da hususy tarap hem bolup biler. Nagt pulda berilýän sowgatlar we haýyr-sahabatlar ýa-da beýleki pul aktiwleri we haryt manysyndaky önümler üçin geljekki ykdysady peýdalary ýa hyzmat ediş mümkinçiligini aňladýan pul serişdelerini dolandyrmagy emele getirýän geçen waka – bu sowgatlaryň ýa-da haýyr-sahabatlaryň alynmagy bolup durýar.

41. Sowgatlar we haýyr-sahabatlar (haryt manysynda meýletin hyzmatlardan tapawutly) edaranyň geljekki ykdysady peýdalary ýa-da hyzmat ediş mümkinçiligini almak ähtimallygy bar bolanda we aktiwleriň gymmatyna ygtybarly baha berip bolanda aktiwler hem-de girdeji diýip ykrar edilýär. Sowgatlar we haýyr-sahabatlar babatynda sowgat etmegiň, bagyşlamagyň özi we

olara eýelik etmäge kanuny hukugyň berilmegi bir wagtda bolup geçýär hem-de şeýle ýagdaýlarda hasabat berýän edaranyň geljekki ykdysady peýdalary aljakdygyna şübhe bolmaýar.

42. Haryt manysyndaky önümler önümleriň alnan mahalynda we harydy almagy borçlandyrýan şert bar wagtynda aktiwler diýip ykrar edilýär. Eger haryt manysyndaky önümler haýsydyr bir şertler bolmazdan kabul edilýän bolsa, girdeji haýal etmän ykrar edilýär. Eger şert goýulýan bolsa, onda bergi ykrar edilýär, bu bergi azalýar we girdeji şertleriň ýerine ýetirilişine görä ykrar edilýär.

43. Haryt manysyndaky önümleri öz içine alýan sowgatlar we haýyr-sahabatlar ilki başda ykrar edilende olara alnan senesindäki ýagdaýa görä gymmaty boýunça baha berilýär, bu gymmat islegiň bar bolan bazaryna salgylanmak ýa-da baha bermek bilen kesgitlenip bilner. Aktiwini gymmatyna baha bermek, adatça, degişli hünär taýýarlygy we derejesi bolan hünärli nyrh kesiji tarapyndan amala aşyrylýar. Köp aktiwler üçin adalatly bazar gymmaty çalt ýerlenýän harytlara islegiň bar bazarynda kesilen nyrlary hasaba almak bilen haýal etmän kesgitlener.

Haryt manysynda hyzmatlar

44. Hasabat berýän edara haryt manysyndaky hyzmatlardan gelýän aktiwleri we girdejileri ykrar edip biler, ýöne ondan olary ykrar etmek talap edilmeýär.

45. Haryt manysyndaky hyzmatlar – bu alyş-çalyş däl amalda aýry-aýry taraplar tarapyndan döwlet böleginiň edaralaryna edilýän hyzmatlardyr. Şeýle hyzmatlar hasabat berýän guramanyň olardan geljekki ykdysady peýdalaryň ýa-da hyzmat ediş mümkinçiliginiň gelmegine garaşylýan pul serişdelerine gözegçilik edýändigini sebäpli aktiwini kesgitlemesini kanagatlandyrýar. Haryt manysyndaky hyzmatlary aktiw emele getirmek üçin peýdalanylýan bolar, şu ýagdaýda haryt manysynda hyzmatlar babatynda ykrar edilýän pul möçberi döredilýän aktiwini gymmatyna goşular.

46. Edaralar döwletiň bähbitlerine hereket edýän meýletin ýa-da meýletin däl maksatnamalaryň çäklerinde edilýän haryt manysyndaky hyzmatlary alyjylar bolup bilerler, mysal üçin:

- a) beýleki hökümetleriň ýa-da halkara guramalarynyň tehniki kömegi;
- b) düzgün bozmalarda günäkär hasap edilen adamlar edaralarda jemgyýetçilik işlerini ýerine ýetirmek üçin peýdalanylýan bilner;
- ç) döwlet hassahanalary meýletinleriň hyzmatyny kabul edip bilerler;
- d) ýerli häkimiýet edaralary meýletin ýangyn söndürijileriň hyzmatyny kabul edip bilerler.

47. Hyzmatlara gözegçiligi we olaryň gymmatyna baha bermegi amala aşyrmagy goşmak bilen, haryt manysyndaky hyzmatlaryň töwereginde bar bolan köp sanly näbellilikler sebäpli, şu standart haryt manysyndaky hyzmatlaryň ykrar edilmegini talap etmeýär.

Transfertleriň hakuja gelip gowuşmagy

48. Edaranyň transfert boýunça ylalaşygyň borçlandyryan ylalyşyga öwrülýän wagtyna çenli pul serişdelerini alýan ýerinde, aktiwiň kesgitlemesini kanagatlandyryan we aktiwiň ykrar etmegiň ölçeglerini kanagatlandyryan mahalynda pul serişdeleri aktiw diýip ykrar edilýär. Şeýle hem edara transfert boýunça ylalaşygyň borçlandyryan ylalaşyk bolup durmaýan ýagdaýynda pul serişdeleriniň hakuji gelip gowuşmagy boýunça borçnamany ykrar edýär. Transfert boýunça pul serişdeleriniň hakuji gelip gowuşmagy pul serişdeleriniň beýleki hakuji gelip gowuşmalaryndan tapawutlanmaýar, şonuň üçin hem borçnama transfert boýunça ylalaşygy borçlandyryan ylalaşyga öwürýän waka ýüze çykýança ykrar edilýär we ylalaşygyň beýleki şertleri ýerine ýetirilýänça borçnama aýrylmaz we girdeji ykrar edilmez.

MAGLUMATY AÇMAK

49. Edara resminamanyň ýüz tarapynda ýa-da umumy maksatly maliýe hasabatlyryna degişli belliklerde şulary açyp görkezýär:

a) döwürde ykrar edilen we esasy toparlar boýunça aýratynlykda görkezilen alyş-çalyş däl amallardan alnan girdejiniň pul möçberini:

satgytlaryň esasy toparlaryny aýratynlykda görkezýän salgytlary; we transfertlerden alynýan girdejileriň esasy toparlaryny aýratynlykda görkezýän transfertleri;

b) alyş-çalyş däl amallardan deslapdan alnan islendik gelip gowuşmalaryň bardygyny we olaryň pul möçberini;

ç) geçilen islendik borçnamalaryň pul möçberini.

50. Edara umumy maksatly maliýe hasabatlyryna degişli belliklerde şulary açyp görkezýär:

a) alyş-çalyş däl amallardan alnan girdejini ykrar etmek üçin kabul edilen hasaba alyş syýasatynyň görnüşlerini;

b) guramanyň salgyt salynýan wakanyň bolup geýýän döwründe ygtybarly baha berip bilmejek, salgyt salynýan girdejiniň esasy toparlary boýunça salgydyň häsiýeti hakyndaky maglumatlary;

ç) haryt manysyndaky önümleriň aýry-aýry toparlary boýunça aýratynlykda görkezilen, almak üçin wesýetnamanyň, sowgatlaryň, haýyr-sahabatlaryň esasy namalarynyň häsiýetini we görnüşlerini.

GÜÝJE GIRÝÄN SENESI

51. Maliýe hasabatlylygynyň şu standarty 2013-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girýär.

Goşundy

Şu standart jemgyýetçilik bölegi üçin maliýe hasabatlylygynyň halkara standarty 23 "Alyş-çalyş däl amallar (salgytlar we transfertler)" (IPSAS 2007) laýyklykda işlenip taýýarlandy, şular muňa girmeyär:

käbir bölümlere olaryň has-da düşnükli bolmagy üçin düzediş girizildi;

"Aktiwe gözegçilik, Geçen döwür, Serişdeleriň mümkin bolan gelmegi, Garaşylmadyk aktiwler, Eýeleriniň goýumlary, Esasy maýa boýunça şertler, Salgyt salmak boýunça amallaryň netijesinde aktiwlere baha bermek, Salgyt harajatlary" kiçi bölümleri aýryldy.